

ANNA GAJEWSKA

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI WYDAWNICZEJ POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO W LATACH 1945—1969

Wznowienie działalności wydawniczej stało się bezpośrednio po wojnie jedną z najbardziej zasadniczych potrzeb Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

W okresie międzywojennym wydawano dwa stałe czasopisma: kwartalnik „Acta Societatis Botanicorum Poloniae” oraz „Rocznik Sekcji Dendrologicznej”. W roku 1939 ukazały się zaledwie dwa zeszyty XVI tomu Acta Soc. Bot. Pol., następne rozsypany się i przepadły w czasie wrześniowych działań wojennych. Ten sam los spotkał rękopisy VI tomu „Rocznika Dendrologicznego”, znajdujące się już w drukarni.

Pięcioletnie wysiłki okupanta, zmierzające do zlikwidowania życia kulturalnego Polski, nie zdołały zahamować naukowej pracy polskich botaników. Wyniki badań prowadzonych w latach okupacji poza zakładami naukowymi, bez oparcia o pracownię i bieżącą literaturę, czekały na opublikowanie. Wiosną 1945 r., na jednym z pierwszych, już wtedy jawnych posiedzeń Oddziału Warszawskiego omówiono najistotniejsze sprawy związane z działalnością Polskiego Towarzystwa Botanicznego, i następnie — po uzyskaniu podstawowych funduszy z ówczesnego Wydziału Nauki Ministerstwa Oświaty — przystąpiono do pracy wydawniczej.

Pierwszym czasopismem, które wznowiono, były „Acta Societatis Botanicorum Poloniae”. Redakcję powierzono prof. Dezyderemu Szymkiewiczowi i prof. Kazimierzowi Bassalikowi — wieloletnim redaktorom z okresu przedwojennego. Druk zebranych materiałów przekazano Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, jednej z nielicznych ocalałych drukarni w Polsce.

W pierwszych pięciu latach ani autorzy, ani redaktorzy nie otrzymywali żadnego honorarium. Na XX Zjeździe PTB, który odbył się 21 września 1946 r. w Lublinie, uchwalono na wniosek prof. B. Pawłowskiego, aby autor pracy drukowanej w Acta Soc. Bot. Pol. otrzymywał jako wynagrodzenie 100 odbitek swego artykułu, zaś wszystkim członkom postanowiono rozsyłać bezpłatnie ukazujące się numery Acta.

Już w roku 1946 ukazał się pierwszy zeszyc XVII tomu Acta Soc. Bot. Pol., w skromnej objętości ok. 10 arkuszy wydawniczych, następne numery jednak wskutek ogromnego przeciążenia Drukarni Jagiellońskiej nie mogły ukazywać się

regularnie. Zeszyt drugi tego tomu oraz Suplement obejmujący sprawozdanie z XX Zjazdu PTB wyszedł dopiero w r. 1947. Szukano więc możliwości druku w innych ośrodkach, w Radomiu, Lublinie oraz w zrujnowanej Warszawie.

Tom XVIII, nr 1 i 2, o łącznej objętości ok. 18 ark. wyd. wydrukowano już w Warszawie, w małej drukarni PWZG — Tamka 3.

W następnym roku na terenie Uniwersytetu Warszawskiego uruchomiona została, ze zremontowanych maszyn T. Madrzejewskiego, Drukarnia Naukowa Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Z drukarni tej wyszedł tom XIX, w objętości 21 arkuszy. W dalszym ciągu jednak, ze względu na piętrzące się trudności techniczne powodujące zahamowania cyklu produkcyjnego, szukano sposobów usprawnienia normalnej działalności wydawniczej PTB. W zrujnowanej Warszawie nie było to łatwe. Trudności z otrzymaniem przydziału papieru, brak magazynu na jego przechowywanie, transport bez samochodów, częstokroć na ręcznych wózkach oraz wszystkie sprawy związane z drukiem wymagały wielkiej energii i nakładu pracy. Dodatkowym utrudnieniem był podział redakcji, mianowicie prof. Szymkiewicz będący jednym z redaktorów mieszkał w Krakowie, nie mógł zatem mieć bezpośredniego wglądu w przebieg spraw wydawniczych. Towarzystwo więc zdecydowało przenieść całą redakcję do Warszawy i powołać na drugiego redaktora doc. Waława Gajewskiego powierzając mu sprawy organizacyjne. W owych latach do obowiązków redaktora należało nie tylko opracowywanie maszynopisów. Trzeba było osobiście załatwiać sprawy w Głównym Urzędzie Kontroli Prasy, starać się o dotacje, powiększenie nakładów i objętości wydawniczej. Nie było tłumaczy, grafików i korektorów. Drukarnie pracowały na trzy zmiany i wielokrotnie redaktor Gajewski spędzał całe noce w drukarni pilnując druku i przeprowadzając ostateczną korektę, tzw. rewizję.

Podjęte wysiłki nie pozostały bez rezultatu. Już w roku 1950 wydrukowano w Warszawskiej Drukarni Naukowej XX tom *Acta Soc. Bot. Pol.*, pod redakcją profesorów: K. Bassalika i W. Gajewskiego, obejmujący zaległe prace z roku 1949 i bieżące z r. 1950. Od tej chwili rozpoczął się dynamiczny wzrost działalności wydawniczej PTB. W tym samym roku przekazano do druku materiały do VII tomu „Rocznika Dendrologicznego“, pod redakcją profesora Romana Kobendzy.

Objętość wydawnicza z roku na rok wzrastała osiągając w r. 1952 ok. 60 ark. wyd. dla „Actów“ i ok. 35 ark. dla „Rocznika Dendrologicznego“. Wzrastały jednak również — i to niewspółmiernie — potrzeby polskich botaników. Coraz głębiej zaznaczająca się specjalizacja wyłoniła konieczność bodaj ramowego wyodrębnienia prac o wspólnym charakterze. Uzyskano fundusze i zezwolenie na wydawanie nowych czasopism: „Fragmenta Floristica et Geobotanica“ — kwartalnik pod redakcją prof. B. Pawłowskiego drukowany w Krakowie, obejmujący mniejsze prace fizjograficzne, oraz dwa wydawnictwa ciągłe: „Monographie Botanicae“, przeznaczone na publikowanie większych rozpraw pod redakcją prof. B. Hryniewieckiego, i „Acta Agrobotanica“ powstałe z inicjatywy prof. J. Lekczyńskiej, poświęcone badaniom eksperymentalnym z dziedziny roślin uprawnych. Redaktorami tego

czasopisma zostali prof. J. Lekczyńska i prof. S. Wóycicki. Pierwsze zeszyty tych czasopism ukazały się w roku 1953.

Prace prowadzone w polskich Ogrodach Botanicznych znajdują w latach 1955—1957 swoje miejsce w Biuletynie Ogródów Botanicznych, publikowanym pod redakcją doc. L. Karpowiczowej jako wyodrębniony dział w „Acta Societatis Botanorum Poloniae“, następnie od r. 1958 w „Wiadomościach Botanicznych“.

Tak duża rozbudowa produkcji wydawniczej PTB, która już w r. 1952 przekroczyła blisko dwukrotnie najlepsze lata okresu międzywojennego, wyłoniła konieczność całkowitej reorganizacji systemu wydawniczego. Skasowano Rady i dotychczasowe Komitety Redakcyjne, których współpraca stała się na skutek rozproszenia członków po całym kraju niemożliwa, i powołano prof. Gajewskiego na stanowisko redaktora naczelnego, zaś dla poszczególnych czasopism ustalono czynne, stałe Komitety Redakcyjne, składające się z dotychczasowych redaktorów i mianowanych sekretarzy poszczególnych redakcji.

W latach następnych 1952—1954 nastąpił dalszy wzrost produkcji wydawniczej osiągając w r. 1954, mimo pewnych wahań uwarunkowanych tzw. poślizgami, 105 arkuszy łącznej objętości.

W roku 1954 organizacja wydawnictw PTB uległa nowej i tym razem zasadniczej zmianie. Polska Akademia Nauk przejęła opiekę nad wydawnictwami Towarzystw Naukowych finansując je i włączając do Państwowego Wydawnictwa Naukowego. Było to wielkim ułatwieniem dla Redakcji Wydawnictw PTB. Odpadły poboczne troski wydawnicze, a Komitetem Redakcyjnym, zatwierdzonym w dotychczasowym składzie i od tej chwili wynagradzanym, pozostawała właściwa praca redakcyjna. Ustalono również honoraria dla autorów w przeciętnej wysokości 1350 zł za ark. autorski. Zatwierdzono również roczne limity arkuszowe dla poszczególnych czasopism: 60 ark. dla Acta Soc. Bot. Pol., 36 dla „Monographiae Botanicae“, 32 ark. dla „Acta Agrobotanica“ oraz 20 ark. dla „Rocznika Dendrologicznego“ „Fragmenta Floristica et Geobotanica“ przeszły w r. 1957 jako wydawnictwo do Instytutu Botaniki PAN.

Państwowe Wydawnictwo Naukowe przejęło prenumeraty kasując bezpłatne rozsyłanie czasopisma Acta Soc. Bot. Pol. członkom Towarzystwa. Ograniczono również ilość bezpłatnych odbitek autorskich do 25 egz. Biblioteka PTB otrzymywała na zasadzie rocznych zamówień potrzebną na wymianę ilość egzemplarzy każdego czasopisma.

Stan całkowitego włączenia do Państwowego Wydawnictwa Naukowego utrzymuje się stosunkowo niedługo. W r. 1960 następuje rozdział, w wyniku którego PTB przejmuje z powrotem swoje czasopisma, pozostawiając PWN jedynie ich realizację.

Skład Komitetów Redakcyjnych uległ również pewnej zmianie. W r. 1955 umiera prof. R. Kobendza, wieloletni redaktor „Rocznika Sekcji Dendrologicznej“, a na jego miejsce Towarzystwo powołuje prof. T. Gorczyńskiego. Z powodu długotrwałej choroby prof. Hryniewieckiego współredaktorem „Monographiae Botani-

cae“ zostaje mianowany prof. M. Kostyniuk, który po śmierci prof. Hryniewieckiego zostaje od r. 1965 jedynym redaktorem tego czasopisma. Zmiany też zaszły w składzie Komitetu Redakcyjnego „Acta Societatis Botanicorum Poloniae“. Po śmierci profesora K. Bassalika w r. 1965 Towarzystwo powołuje na stanowisko drugiego współredaktora profesora Henryka Teleżyńskiego, który już poprzednio wydatnie pomagał w pracy redakcyjnej.

Techniczne ułatwienia, będące wynikiem współpracy z PWN, wpłynęły w dalszych latach korzystnie na wzrost i stabilizację działalności wydawniczej PTB. Nadal jednak w stosunku do wzrastających potrzeb nie była ona wystarczająca. Polscy botanicy odczuwali dotkliwie brak czasopisma informującego o światowych osiągnięciach w dziedzinie botaniki i nauk pokrewnych. PTB podjęło tę inicjatywę i już w roku 1957 ukazał się pod redakcją prof. Franciszka Górskiego pierwszy zeszyt „Wiadomości Botanicznych“, kwartalnika o charakterze referatowo-przekrojowym.

Postępująca specjalizacja nauk botanicznych wyłania stale potrzebę wyodrębniania prac o właściwym dla danej dziedziny charakterze. Z inicjatywy prof. Aliny Skirgiełło powstaje w r. 1965 czasopismo ciągle pod nazwą „Acta Mycologica“ poświęcone badaniom z dziedziny mikologii i nauki o innych roślinach zarodnikowych.

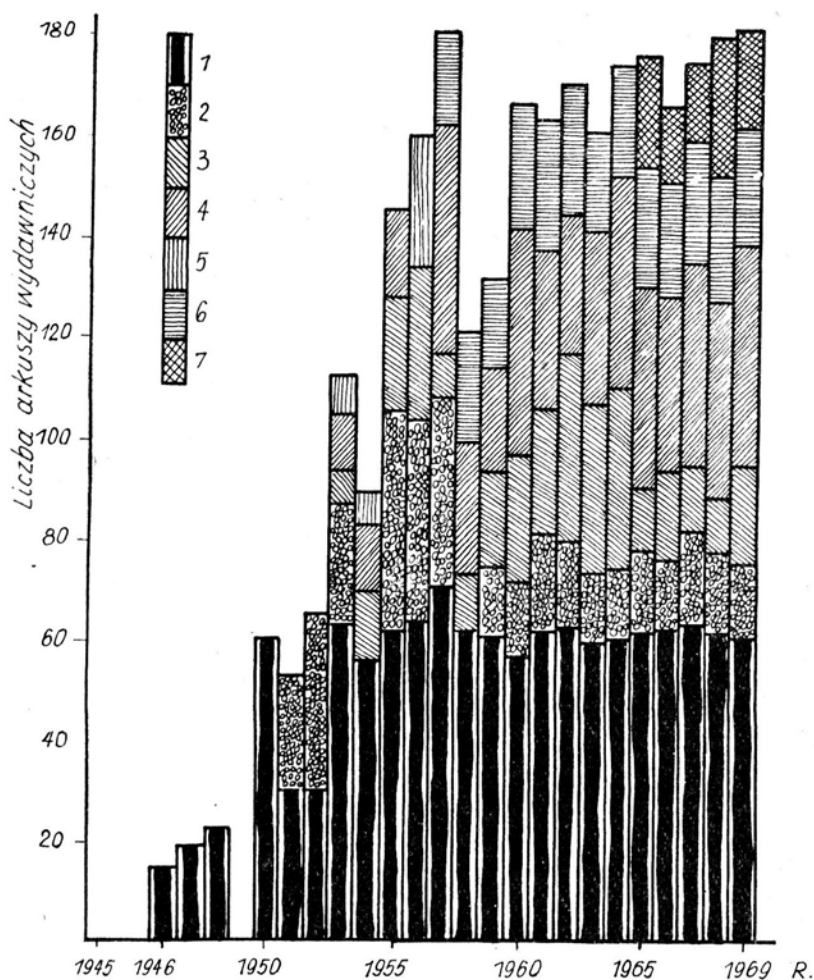
Proces wyodrębniania się czasopism specjalistycznych nie jest zakończony. Analizując działalność wydawniczą od strony tematycznej musimy stwierdzić wzrastającą przewagę ilościową prac o charakterze fizjologicznym, biochemicznym, a ostatnio nawet ukazują się prace biofizyczne. Arkuszowo jednak sprawa przedstawia się inaczej. Na prace florystyczne i ekologiczne Towarzystwo poświęca (wyłączając z obliczeń „Wiadomości Botaniczne“) około 70% łącznego limitu arkuszowego, przeznaczonego na publikowanie prac oryginalnych.

W ciągu okresu powojennego, tzn. w latach 1945—1969, ogółem licząc, ukazały się jako dorobek wydawniczy Polskiego Towarzystwa Botanicznego 84 woluminy w 204 zeszytach. Wydrukowano ogółem 2918 arkuszy wydawniczych. Opublikowano 23 większe prace monograficzne oraz 2267 artykułów, z których 1632 obejmuje wyniki badań własnych autorów. W „Wiadomościach Botanicznych“ wydrukowano ok. 700 prac referatowych, recenzji i drobnych doniesień.

Poświęcono trzy specjalne zeszyty referatom wygłoszonym na zjazdach botaników polskich i zagranicznych. W r. 1960 ukazał się zeszyt 1 tomu IX „Acta Agrobotanica“ obejmujący referaty wygłoszone we wrześniu 1957 r. w Poznaniu na konferencji polsko-czechosłowackiej, poświęconej problemowi Próchnica a Roślina, a w r. 1964 ukazał się Suplement tego czasopisma zawierający referaty wygłoszone na Zjeździe PTB we Wrocławiu, poświęcone problemom fitosocjologii pól uprawnych.

IV Kongres Europejskich Mikologów, który odbył się w Warszawie w 1966 r., znalazł swoje odbicie w 2 zeszycie IV tomu „Acta Mycologica“, zawierającym 34 referaty opublikowane w językach, w których zostały wygłoszone.

Działalność wydawnicza Polskiego Towarzystwa Botanicznego w latach 1945—1969
redaktor naczelny W. Gajewski

1 — Acta Societatis Botanicorum Poloniae
redaktorzy działów: D. Szymkiewicz †
K. Bassalik †
W. Gajewski
H. Teleżyński

2 — Rocznik Dendrologiczny
redaktorzy działów: R. Kobendza †
T. Gorceżyński

3 — Acta Agrobotanica
redaktorzy działów: J. Lekczyńska
S. Wóycicki †

4 — Monographiae Botanicae
redaktorzy działów: B. Hryniewiecki †
M. Kostyniuk

5 — Wiadomości Botaniczne
redaktorzy działów: Fr. Górski
L. Karpowiczowa

6 — Acta Mycologica
redaktor działów: A. Skirgiełło

7 — Fragmenta Floristica et Geobotanica
redaktor: A. Jasiewicz

Przy analizie działalności wydawniczej PTB uderza fakt stale wzrastającej liczby prac publikowanych w językach obcych, przeważnie w języku angielskim. Świadczy to o coraz wydatniejszym włączaniu się polskich botaników w ogólnoswiatowy nurt naukowy, czemu w znacznej mierze pomaga działalność wydawnicza Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Ostatnio Polskie Towarzystwo Botaniczne wydaje 6 czasopism — dwa kwartalniki:

Acta Societatis Botanicorum Poloniae (o objętości 60 ark. rocznie)

Wiadomości Botaniczne (24 ark.),

oraz cztery wydawnictwa ciągle:

Rocznik Sekcji Dendrologicznej (15 ark.)

Monographiae Botanicae (36 ark.)

Acta Agrobotanica (32 ark.)

Acta Mycologica (20 ark. wyd.)

Razem, pomijając drobne wahania, wydaje się ok. 187 ark. wyd. rocznie. Nie wykorzystane przez jedno czasopismo arkusze przeznaczają się na zwiększenie objętości innego, w danym roku bardziej potrzebującego wydawnictwa ciągłego. Zdarzają się jednak straty arkuszowe przez tzw. „poślizgi“ spowodowane opóźnieniami w drukarniach. Są one jednak niewielkie i stale się zmniejszają.

Zasadnicza organizacja Wydawnictw PTB utrzymuje się w ostatnich latach bez zmian. Redaktorem naczelnym jest prof. W. Gajewski, a obecny skład Komitetów Redakcyjnych, zatwierdzony przez Sekretariat Naukowy Wydziału II Polskiej Akademii Nauk na posiedzeniu w dn. 15 maja 1969 r., przedstawia się następująco:

Acta Societatis Botanicorum Poloniae

Redaktorzy: prof. dr W. Gajewski i prof. dr H. Teleżyński, sekretarz mgr A. Gajewska

Wiadomości Botaniczne

Redaktorzy: prof. dr F. Górski i doc. L. Karpowiczowa, sekretarz L. Niemczewska

Monographiae Botanicae

Redaktor: prof. dr M. Kostyniuk, sekretarz mgr A. Gajewska

Acta Agrobotanica

Redaktorzy: prof. dr J. Lekczyńska i prof. dr S. Wóycicki,* sekretarz mgr A. Gajewska

Acta Mycologica

Redaktorzy: prof. dr A. Skirgiełło, prof. dr S. Domański, sekretarz mgr A. Gajewska

Rocznik Sekcji Dendrologicznej

Redaktor: prof. dr T. Gorczyński, sekretarz dr M. Zanowa

* Profesor dr Stanisław Wóycicki zmarł nagle dn. 10 stycznia 1970 r. Pod Jego redakcją ukazały się jeszcze w roku 1970 dwa zeszyty XXIII tomu „Acta Agrobotanica“.